

تعاون و کشاورزی، سال سوم، شماره ۱۱، پاییز ۱۳۹۳

ارزیابی عملکرد تعاونی‌های تولید کشاورزی از دیدگاه اعضای تعاونی‌های شهرستان اردبیل

علی شیردل^{۱*}، عمران غفاری^۲، اصفیر باقری^۳

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱/۱۷ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۳/۶/۱۷

چکیده

هدف اصلی این پژوهش پیمایشی ارزیابی عملکرد تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان اردبیل بود. جامعه آماری تحقیق را کشاورزان عضو تعاونی‌های تولید شهرستان اردبیل تشکیل دادند که به روش نمونه‌گیری تصادفی ۱۳۰ نفر از آنان انتخاب و بررسی شدند. ابزار جمع‌آوری اطلاعات پرسش‌نامه بود که روایی آن توسط متخصصان و اعضای هیئت علمی دانشگاه و پایایی آن با محاسبه ضریب آلفای کرونباخ (۰/۸) تأیید شد. نتایج تحقیق نشان داد که علی‌رغم نیاز زیاد کشاورزان به خدمات مختلف تعاونی‌های تولید کشاورزی، این واحدها عملکرد مناسبی در رفع نیاز کشاورزان نداشتند. همچنین بیشترین عملکرد تعاونی‌ها در مرحله کاشت شامل تهیه بذر اصلاح شده و کود و سموم و در مرحله قبل از کاشت شامل یکپارچه‌سازی اراضی، توسعه و پوشش نهرها و توسعه سیستم‌های آبیاری بوده است. براساس نتایج تحقیق، در هیچ یک از موارد بررسی شده بین نیاز کشاورزان و عملکرد تعاونی‌ها رابطه معنی‌داری یافت نشد.

واژه‌های کلیدی: عملکرد، تعاونی‌های تولید کشاورزی، شهرستان اردبیل

-
۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مدیریت کشاورزی، دانشگاه محقق اردبیلی
* نویسنده مسئول
E-mail: alishirdel177@yahoo.com
 ۲. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد مدیریت کشاورزی، دانشگاه محقق اردبیلی
 ۳. دانشیار گروه مدیریت کشاورزی، دانشگاه محقق اردبیلی

مقدمه

پراکندگی و خرد بودن اراضی کشاورزی یکی از موانع توسعه کشاورزی در ایران است. این وضعیت به لحاظ روش تولید و قابل استفاده نبودن بعضی نهاده‌ها و ماشین آلات و ناممکن بودن به‌کارگیری بسیاری از آن‌ها، موجب افزایش هزینه‌های تولید می‌شود و به عنوان مانعی در برابر توسعه کشاورزی و روستایی عمل می‌کند (شهبازی، ۱۳۸۵). شرکت‌های تعاونی تولید برای حل مشکلات خردی و پراکندگی اراضی زراعی ناشی از اصلاحات ارضی و مسئله اعمال مدیریت صحیح ایجاد شدند (شعبانعلی فمی و همکاران، ۱۳۹۱). تعاونی تولید کشاورزی نوعی نظام بهره‌برداری مبتنی بر تعاون است که در آن بهره‌برداران با کشت یکپارچه و با حفظ مالکیت فردی به تولید و زراعت جمعی می‌پردازند (ازکیا، ۱۳۷۸؛ شعبانعلی فمی و همکاران، ۱۳۹۱).

تعاونی‌های تولید در اوایل دهه ۱۳۵۰ بعد از اصلاحات ارضی در ایران، با هدف افزایش تولید، یکپارچه‌سازی اراضی کشاورزی، انجام خدمات زیربنایی و استفاده بهینه از نهاده‌های در دسترس و در مجموع به منظور ایجاد تحرک و پویایی در بخش کشاورزی شکل گرفتند. مطالعات مختلف در جهان نشان می‌دهند در صورت سازماندهی و اعمال مدیریت قوی بر تعاونی‌های کشاورزی، این نظام بهره‌برداری می‌تواند در بازتوزیع منافع حاصل از رشد بخش کشاورزی، ایجاد اشتغال پویا و مولد، توسعه مشارکت مردمی در بخش کشاورزی، پایین آوردن ریسک سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی، کاهش هزینه‌های دولتی در تولید و نظایر آن نقش مؤثر و منحصر به فردی ایفا کند (سعدی، ۱۳۸۸).

در زمینه نقش تعاونی‌های تولید کشاورزی مطالعات متعددی در ایران و جهان انجام شده است که نتایج آن‌ها نشان می‌دهد به طور کلی این تعاونی‌ها نتوانسته‌اند در کشورهای جهان سوم آثار اقتصادی، اجتماعی و آموزشی قابل قبولی را در پی داشته باشند (کرمی و رضایی مقدم، ۱۳۸۴). همان‌گونه که خلیل و الیاس (۱۳۷۲) بیان کردند، موفقیت تعاونی‌های کشاورزی در کشورهای کمتر توسعه‌یافته به مراتب کمتر از تعاونی‌های کشاورزی در کشورهای توسعه‌یافته است. با وجود این، در بسیاری از موارد تشکیل تعاونی‌های کشاورزی نتایج مثبتی را برای

کشاورزان به ارمغان آورده است. ناصر (۱۳۷۲) بیان می‌کند که تعاونی‌های کشاورزی امکان تهیه و خرید ماشین‌آلات اولیه و اقلام مصرفی، تأمین اعتبارات، تهیه و بازاریابی محصولات کشاورزی را برای اکثریت تولیدکنندگان خرده‌پا فراهم کرده‌اند؛ برای مثال، در کشور چین، بین ۶۰ تا ۷۰ درصد از کود شیمیایی، سموم، انواع سمپاش، ابزار کشاورزی و ماشین‌آلات مورد مصرف روستاییان توسط تعاونی‌های بازاریابی و عرضه کالا تأمین می‌شود. پامپل (Pampel, 1977) در مطالعه خود در زمینه تعاونی‌های تولید روستایی گامبیا به این نتیجه دست یافته است که تعاونی‌ها در اموری همچون تأمین بذر و کود، ماشین‌آلات و تأمین اعتبارات بانکی برای اعضا دارای فعالیت جدی بوده و در این راستا ۹۵ درصد اعضا از عملکرد آن‌ها رضایت کامل داشته‌اند.

نوروزی (۱۳۵۴) در مطالعه تعاونی‌های تولید روستایی کرمان، عملکرد این شرکت‌ها را در روستاهای تحت پوشش از لحاظ میزان و مقدار تولید و بالا بردن متوسط درآمد روستاییان، با توجه به احیا و یکپارچه‌سازی و کاربرد ماشین‌آلات، موفقیت‌آمیز ارزیابی کرده است. اما مطالعات متعددی نیز وجود دارد که نشان می‌دهد این تعاونی‌ها عملکرد مناسبی نداشته‌اند؛ برای مثال، سعدی (۱۳۸۸) در مطالعه‌ای تحت عنوان «بررسی اثرات تعاونی‌های تولید کشاورزی در استان همدان» نشان داد که علی‌رغم نیاز بالای کشاورزان به خدمات مختلف تعاونی‌های تولید، این واحدها عملکرد مناسبی در رفع نیاز کشاورزان نداشته‌اند.

کرمی و رضایی مقدم (۱۳۸۴) در تحقیقی با عنوان «آثار تعاونی‌های تولید کشاورزی در فرایند تولید» نشان دادند که عملکرد تعاونی‌های تولید در رفع نیازهای کشاورزان در مجموع ضعیف بوده و شاخص کلی عملکرد نیز (که حاصل جمع عملکرد تعاونی‌های تولید کشاورزی در مراحل پیش از کاشت، داشت، برداشت، پس از برداشت و انجام خدمات ترویجی است) این موضوع را ثابت کرده است، هر چند بین تعاونی‌های مختلف از نظر این شاخص تفاوت‌هایی نیز وجود دارد به طوری که میانگین عملکرد برخی تعاونی‌ها در فعالیت‌های پس از برداشت، کمترین و برخی نیز در فعالیت‌های داشت و کاشت بیش از دیگر مراحل بوده است.

سعدی (۱۳۸۶) در تحلیل مشکلات تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان کبودرآهنگ (استان همدان) با استفاده از تکنیک PRA به این نتیجه رسیده است که با وجود نارضایتی مردم از عملکرد تعاونی‌ها، توسعه این نظام در افزایش سطح آگاهی فنی و تخصصی و اجتماعی اعضا، ارتقای عملکرد تولید در واحد سطح، دسترسی آسان به نهاده‌ها و تسهیل ارتباط روستاییان با مراکز دولتی نقش مثبتی داشته است.

بر اساس مطالعه صدیقی و درویش نیا (۱۳۸۱)، آثار آموزشی ترویجی تعاونی‌های تولید قابل توجه نیست، اما تشکیل این واحدهای اقتصادی اجتماعی بر افزایش عملکرد زراعی در واحد سطح، کاهش هزینه‌های کارگری، مبارزه بهینه با آفات و بیماری‌های زراعی و توجه بیشتر به مسائل بازاریابی و انبارداری محصولات کشاورزی تأثیر مثبت داشته است.

مطالعه آزادی و کرمی (۱۳۸۰) مؤید این واقعیت است که تعاونی‌های تولید کشاورزی مشارکت روستاییان را در جامعه افزایش داده و با توزیع عادلانه منابع افزایش برابری را به دنبال داشته‌اند.

بر اساس مطالعات روحانی (۱۳۷۶، ۱۳۸۱)، تعاونی‌های تولید در افزایش بهره‌وری عوامل تولید در روستاها مؤثر بوده‌اند، اما تأثیر آن‌ها در یکپارچه‌سازی زمین‌های خرد و پراکنده و تغییر نظام بهره‌برداری از نظام خرده‌مالکی به نظام اشتراکی و انجام فعالیت‌های گروهی ناچیز بوده است. بریم‌زاده و شمیم‌آبادی (۱۳۸۶) کارکرد اقتصادی و اشتغال‌زایی تعاونی‌ها به‌ویژه در بازاریابی محصولات را مورد تأیید قرار دادند. به نظر آنان، هیچ‌گاه از طریق تجارت‌های بزرگ نمی‌توان نیاز گروه‌های کوچک جامعه را تأمین نمود، زیرا این نوع تجارت سرمایه‌هنگفتی را صرف می‌نماید و برای گروه خاصی محصول اندکی را تولید نمودن به‌صرفه نیست. در چنین شرایطی، تعاونی‌ها می‌توانند به دلیل اندازه کوچک و سرمایه محدود، این کالاها را تولید کنند.

بررسی‌های انجام شده در کشورهای مختلف نشان از موفقیت نظام تعاون در کشورهای توسعه‌یافته دارد؛ برای مثال، مطالعات انجام شده در خصوص تعاونی‌های کشاورزی در ژاپن نشان می‌دهد این تعاونی‌ها نقش مهمی در افزایش میزان تولید، حاصلخیزی خاک و ارتقای اوضاع

اقتصادی اجتماعی کشاورزان ایفا می‌کنند. این نظام بهره‌برداری خدمات گوناگونی از قبیل آموزش تکنیک‌های کشاورزی و مدیریت مزرعه، تهیه نهاده‌های کشاورزی یا کالاهای مصرفی، بازاریابی محصولات کشاورزی، پذیرش و جمع‌آوری پس‌اندازها و سپرده‌ها و انجام خدمات مالی برای اعضا، هدایت برنامه‌های تولید کشاورزی و فعالیت‌های مربوط به مراقبت پزشکی به منظور حفظ سلامتی کشاورزان انجام می‌دهند. بدین ترتیب، تعاونی‌های کشاورزی در این کشور به طور وسیع در جهت رشد و ترقی وضع کشاورزان و توسعه جوامع روستایی مشارکت دارند.

کوچر در سال ۲۰۰۶ (به نقل از سعدی، ۱۳۸۸) در بررسی تعاونی‌های موفق در کشورهای مختلف، بهبود تراز مالی، ایجاد اشتغال، توجه به گروه‌های فقیر و توزیع عادلانه خدمات و کالاهای ارائه خدمات با قیمت پایین‌تر از بازار، ارائه خدمات متنوع و گسترده و تأمین امکانات رفاهی برای عموم مردم را از عناصر موفقیت در تعاونی می‌داند.

زارفشانی و رستمی تبار (Zarafshani & Rostamitabar, 2010) به ارزیابی میزان موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی در استان کرمانشاه پرداختند. نتایج این ارزیابی نشان داد که اعضا نگرش مثبتی به تعاونی‌ها داشته‌اند، لیکن از مدیریت این تعاونی‌ها رضایت زیادی نداشتند و لذا تعاونی‌ها در تأمین نیازهای اعضا موفق نبوده‌اند.

در جمع‌بندی کلی از عملکرد تعاونی‌های تولید کشاورزی در ایران می‌توان گفت که این تعاونی‌ها در تأمین بعضی نیازهای فنی و اقتصادی اعضا (نیازی و همکاران، ۱۳۵۴؛ شهره و آگهی، ۱۳۹۰)، یکپارچه‌سازی اراضی (شهره و آگهی، ۱۳۹۰؛ قربانی و برقی، ۱۳۹۰)، توزیع نهاده‌های کشاورزی و توسعه صنایع کشاورزی مؤثر بوده‌اند. لیکن نتیجه برخی تحقیقات هم نشان می‌دهد که این تعاونی‌ها در تأمین نیازهای تولیدکنندگان عضو ناموفق بوده‌اند (Amini & Ramezani, 2008؛ Zarafshani & Rostamitabar, 2010 و سعدی، ۱۳۸۸). اما علی‌رغم سابقه طولانی تأسیس تعاونی‌های تولید کشاورزی در استان اردبیل، مطالعه جامعی در زمینه نقش این تعاونی‌ها در این استان صورت نگرفته است.

استان اردبیل یکی از مناطق مهم کشاورزی کشور می‌باشد که توجه به حفظ و یکپارچه‌سازی اراضی و متشکل ساختن کشاورزان در قالب الگوهای کشت جمعی در آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این استان نقش اساسی در تأمین نیازهای غذایی کشور در زمینه بسیاری از محصولات کشاورزی ایفا می‌کند به نحوی که در تولید چغندر بذری و ذرت بذری دارای رتبه اول کشوری و دومین تولیدکننده سیب‌زمینی در سطح کشور می‌باشد. وسعت چشمگیر اراضی کشاورزی این استان و موقعیت جغرافیایی متنوع آن، از دشت سردسیر اردبیل گرفته تا دشت گرم و مرطوب مغان، و وجود منابع آبی متعدد به این استان موقعیت ممتازی بخشیده است که پتانسیل تولید بسیاری از محصولات کشاورزی و دامی در آن وجود دارد. دولت‌ها نیز از دیرباز به این مهم پی برده و توجه خاصی معطوف آن کرده‌اند؛ برای مثال، اقداماتی مانند احداث سدهای یامچی، سبلان و میل مغان برای مدیریت بهینه آب و خاک صورت پذیرفته است. در کنار این اقدامات و در راستای کاهش آثار منفی اصلاحات ارضی و به دنبال آن، توزیع زمین توسط هیئت‌های هفت‌نفره، که منجر به تقطیع و پراکندگی بیشتر اراضی گردید، و همچنین به منظور توسعه کشاورزی، ایجاد چندین کشت و صنعت، شرکت سهامی زراعی و در پی آن، ایجاد شرکت‌های تعاونی تولید در دستور کار قرار گرفت. این شرکت‌ها دارای چهار دهه سابقه فعالیت در کشورند (Zarafshani & Rostamitabar, 2010). شرکت‌های کشت و صنعت، به دلیل ماهیت خاص خود، توانسته‌اند به کار خود ادامه دهند، ولی شرکت‌های سهامی زراعی با ناکامی مواجه شده و به کلی متلاشی شده‌اند. صرف نظر از نقاط قوت و ضعف آن‌ها، نابودی شرکت‌های سهامی زراعی ضربه دیگری بر پیکره توسعه کشاورزی وارد کرده و الگوی کشت جمعی و تولید یکپارچه را به کشت فردی مبدل نموده و اراضی کشاورزی را خرد و پراکنده ساخته است. شرکت‌های تعاونی تولید نیز پس از تشکیل، یکی پس از دیگری غیر فعال شدند. لذا با توجه به سابقه طولانی فعالیت این شرکت‌ها و با در نظر گرفتن در حال کاهش بودن تعداد این شرکت‌ها و تعداد اعضای آن‌ها در سطح کشور (همان منبع) و در سطح استان، لازم است با انجام سلسله پژوهش‌هایی هدفمند نقاط قوت و ضعف فعالیت این شرکت‌ها شناسایی و راهکارهای مناسبی برای توسعه

آن‌ها ارائه شود؛ زیرا همان‌طور که تورگرسون (Torgerson, 2001) استدلال کرده است، انجام تحقیقات برای پی بردن به موفقیت‌ها و ناکامی‌های تعاونی‌ها کاری ضروری است. با این مقدمه، هدف مقاله حاضر بررسی عملکرد فعالیت تعاونی‌های تولید کشاورزی شهرستان اردبیل است. طبق گزارش مدیریت نظام‌های بهره‌برداری، شهرستان اردبیل شش تعاونی تولید کشاورزی دارد که چهار مورد آن‌ها در حال حاضر غیر فعال بوده و تنها دو تعاونی باروق و پیراقوم فعال‌اند. به این منظور، میزان نیاز کشاورزان به هریک از خدمات تعاونی‌های تولید و همچنین توانایی تعاونی‌ها در رفع نیازهای اعضا بررسی شد.

روش پژوهش

تحقیق حاضر از نوع پژوهش ارزشیابی است. پژوهش ارزشیابی بنا به تعریف، شامل فنون، روش‌ها و دستورالعمل‌هایی است که جهت ارزیابی آثار نوآوری‌های اجتماعی و آموزشی به کار گرفته می‌شود. اغلب پژوهش‌های ارزشیابی روی برنامه ویژه‌ای متمرکز و طوری طراحی می‌شوند تا نشان دهند برنامه آثار مورد انتظار را ایجاد می‌کند یا خیر. پژوهش‌های ارزشیابی این توانایی را دارند که آثار بیشتری در مقایسه با سایر انواع پژوهش‌ها بر جامعه بگذارند. منظور از ارزشیابی آثار این است که به طور کلی مشخص شود آیا برنامه بر افراد، خانوارها و نهادها اثرهای مطلوب بر جای گذاشته است و آیا این اثرها را می‌توان به مداخله‌گری برنامه نسبت داد؟ (کرمی و رضایی مقدم، ۱۳۸۴).

جمعیت مورد مطالعه در این پژوهش، اعضای تعاونی‌های تولید کشاورزی فعال در شهرستان اردبیل بودند. طبق گزارش مدیریت نظام‌های بهره‌برداری، از شش واحد تعاونی تولید در حال حاضر فقط ۲ تعاونی باروق و پیراقوم فعال‌اند. بنابراین، جامعه آماری این مطالعه اعضای دو تعاونی تولید باروق و پیراقوم ($N = 850$) می‌باشند که از میان آن‌ها بر اساس فرمول کوکران و نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب، ۱۳۰ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. گفتنی است عدم توانایی در رفع نیازهای اعضا باعث غیر فعال شدن سایر تعاونی‌های شهرستان گردید و لذا برای تعیین واریانس متغیر مورد نظر از میزان نیاز به خدمات استفاده شد.

ابزار تحقیق پرسش‌نامه‌ای بوده که با استفاده از بررسی پیشینه موضوع (کرمی و رضایی مقدم، ۱۳۸۴؛ سعدی، ۱۳۸۶؛ احمدوند و همکاران، ۱۳۹۱ و Pampel, 1977) تدوین گردید. روایی پرسش‌نامه به کمک گروهی از متخصصان و اعضای هیئت علمی دانشگاه تأیید شد. برای تعیین پایایی پرسش‌نامه نیز یک مطالعه مقدماتی انجام شد و مقدار آلفای کرونباخ معادل ۰/۸۷ به دست آمد. پس از انجام مطالعه مقدماتی، اصلاحات لازم در پرسش‌نامه اعمال گردید. اطلاعات مورد نیاز در قالب پرسش‌نامه نهایی و با توجه به چارچوب پژوهش جمع‌آوری شد. برای ارزیابی عملکرد تعاونی‌ها، فهرستی از فعالیت‌ها و خدمات مرتبط با وظایف تعاونی‌های تولید کشاورزی انتخاب و در دو مرحله، اطلاعات لازم گردآوری گردید. ابتدا از پاسخگویان سؤال شد هر یک از فعالیت‌ها و خدمات مذکور تا چه حد مورد نیاز آنان است و در مرحله بعد از آنان خواسته شد در مورد میزان موفقیت تعاونی در رفع نیازهای مذکور اظهار نظر نمایند. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS و آماره‌های فراوانی، درصد، میانگین، انحراف معیار، ضریب تغییرات و آزمون آماری ویلکاکسون مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

نتایج و بحث

ویژگی‌های فردی جمعیت مورد مطالعه

بر اساس یافته‌های تحقیق، میانگین سن افراد مورد مطالعه ۴۸/۳۶ سال بوده است (انحراف معیار ۱۰/۴۶). جوان‌ترین فرد ۳۰ سال و مسن‌ترین فرد ۷۷ سال سن داشته‌اند. از مجموع پاسخگویان بیشترین فراوانی مربوط به نمونه‌هایی بوده است که تحصیلات ابتدایی داشته‌اند (۴۰/۳ درصد). همچنین ۲۲/۷ درصد بی‌سواد و ۱۴ درصد دارای مدرک دیپلم بوده‌اند. میانگین سطح اراضی تحت بهره‌برداری هر کشاورز ۵ هکتار و بیشترین و کمترین میزان آن به ترتیب ۲۴ و یک هکتار بوده است. متوسط تجربه افراد مورد مطالعه ۳۳ سال و کمترین و بیشترین آن به ترتیب ۲ و ۶۵ سال بوده است.

بررسی نیاز کشاورزان به خدمات تعاونی‌های تولید کشاورزی و عملکرد تعاونی‌ها در ارائه خدمات گوناگون به کشاورزان

برای بررسی خدمات ارائه شده تعاونی‌ها و میزان موفقیت این تشکلهای در رفع نیاز کشاورزان به خدمات مذکور، با توجه به مرور پیشینه تحقیق و همچنین بررسی شرایط محلی و

مصاحبه با کشاورزان، خدمات ارائه شده در شش مرحله قبل از کاشت، داشت، برداشت، پس از برداشت و خدمات ترویجی تقسیم شدند. نتایج حاصل از بررسی نیازهای کشاورزان به خدمات تعاونی‌ها و توانایی و موفقیت تعاونی‌ها در رفع نیاز کشاورزان در جدول ۱ درج شده است. جدول ۱. میزان نیاز به خدمات تعاونی و توانایی موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی در رفع این نیاز

از دیدگاه کشاورزان عضو

فعالیت تعاونی‌ها	میزان نیاز (درصد)				میزان موفقیت تعاونی در رفع نیاز				
	هیچ کم	متوسط	زیاد	هیچ کم	متوسط	زیاد	کم	متوسط	زیاد
نیازهای قبل از کاشت	یکپارچه سازی اراضی	۰	۰	۱۲/۳	۸۷/۷	۴۳/۸	۳۹/۲	۹/۲	۷/۷
	پوشش و توسعه نهرهای آبیاری	۰	۰	۱۰/۸	۸۹/۲	۴۲/۳	۱۸/۵	۸/۵	۳۰/۸
	ایجاد جاده‌های بین مزارع	۰	۰	۲۰/۸	۷۹/۲	۲۷/۷	۱۳/۱	۱۳/۸	۴۵/۴
	بهبود سیستم آبیاری	۰	۵/۴	۱۷/۷	۷۶/۹	۴۰	۱۸/۵	۳۵/۴	۶/۲
نیازهای مرحله کاشت	توسعه سطح زیر کشت	۰	۱۲/۳	۱۵/۴	۷۲/۳	۴۸/۵	۱۴/۶	۲۳/۱	۱۳/۸
	تراکتور و سایر ماشین آلات زراعی	۰	۹/۲	۲۰	۷۰/۸	۵۰/۸	۲۳/۸	۱۶/۹	۸/۵
	تهیه بذر اصلاح شده	۱۰	۰/۸	۶/۲	۸۳/۱	۳۳/۱	۲۳/۸	۱۶/۲	۲۶/۹
نیازهای مرحله داشت	تامین کود و سم	۰	۴/۶	۱۱/۵	۸۳/۸	۶۰/۸	۱۴/۶	۲۴/۶	۰
	کولتیواتور برای مبارزه با علف‌های هرز	۰	۰	۳۳/۱	۶۶/۹	۶۴/۶	۲۷/۷	۷/۷	۰
نیازهای مرحله برداشت	سموم علف کش	۰	۸/۵	۲۰	۷۱/۵	۴۷/۷	۳۴/۶	۹/۲	۸/۵
	کمباین جهت برداشت محصولات	۰	۳/۸	۲۹/۲	۶۶/۹	۶۴/۶	۱۹/۲	۷/۷	۸/۵
نیازهای مرحله پس از برداشت	وسایل حمل و نقل محصولات کشاورزی	۰	۰	۳۵/۴	۶۴/۶	۵۴/۶	۳۶/۹	۰	۸/۵
	بسته‌بندی و انبار محصولات	۰	۰	۳۰/۸	۶۹/۲	۵۴/۶	۳۶/۲	۰	۹/۲
نیازهای خدمات ترویجی	سردخانه برای نگهداری محصولات	۸/۵	۳/۸	۲۵/۴	۶۲/۳	۶۸/۵	۲۹/۲	۲/۳	۰
	بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی	۰	۰	۴۶/۲	۵۳/۸	۸۱/۵	۱۸/۵	۰	۰
	آموزش مزایای تعاون و تولید تعاونی	۰	۲/۳	۵۱/۵	۴۶/۲	۷۰/۸	۱۱/۵	۹/۲	۸/۵
	آموزش استفاده بهینه از نهاده‌های کشاورزی	۰	۳/۸	۵۰/۸	۴۵/۴	۶۰/۸	۳۰/۸	۰	۸/۵
نیازهای خدمات ترویجی	آموزش و ترویج استفاده از بذرهای اصلاح شده	۰	۱/۵	۴۰/۸	۵۷/۷	۴۰	۴۰	۲/۳	۱۷/۷
	آموزش و ترویج کاهش مصرف سموم	۰	۱۳/۸	۳۶/۹	۴۹/۲	۶۶/۹	۲۴/۹	۰	۸/۵
نیازهای خدمات ترویجی	آموزش و ترویج یکجا کشتی	۰	۶/۲	۴۳/۸	۵۰	۸۶/۹	۴/۶	۰	۸/۵

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در مجموع، نتایج جدول فوق به اجمال حاکی از نیاز بالای کشاورزان در مراحل مختلف تولید به فعالیت‌های فوق است، ولی در مقابل، از توانایی پایین تعاونی‌های تولید روستایی در رفع این نیازها حکایت دارد.

رتبه‌بندی نیاز کشاورزان به خدمات تعاونی‌های تولید و عملکرد تعاونی‌ها در تأمین نیازها

جدول ۲ نیاز کشاورزان به خدمات تعاونی‌های تولید کشاورزی و عملکرد تعاونی‌ها در ارائه خدمات گوناگون به کشاورزان را نشان می‌دهد. این رتبه‌بندی بر اساس ضریب تغییرات کوچک‌تر ملاک قرار گرفت.

جدول ۲. میزان نیاز به خدمات و موفقیت تعاونی‌های تولید در رفع نیازها از دیدگاه کشاورزان

میزان موفقیت تعاونی در رفع نیاز		میزان نیاز			فعالیت‌ها و انتظارات از تعاونی‌ها			
رتبه	CV	SD	میانگین	رتبه	CV	SD	میانگین	
۲	۰/۳۸۹	۰/۵۲۱	۱/۳۴	۱	۰/۰۷۹	۰/۳۱۱	۳/۸۹	پوشش و توسعه نهرهای آبیاری
۶	۰/۴۹۶	۰/۸۹۸	۱/۸۱	۲	۰/۰۸۵	۰/۳۲۹	۳/۸۷	یکپارچه‌سازی اراضی
۴	۰/۴۶۲	۱/۲۸	۲/۷۷	۳	۰/۱۰۷	۰/۴۰۷	۳/۷۹	ایجاد جاده‌های بین مزارع
۱۲	۰/۵۴۲	۰/۸۸۹	۱/۶۴	۴	۰/۱۲۵	۰/۴۶۳	۳/۶۹	بسته بندی و انبار محصولات
۳	۰/۴۴۳	۰/۶۳۴	۱/۴۳	۵	۰/۱۲۸	۰/۴۷۲	۳/۷۰	بهبود سیستم آبیاری
۱۰	۰/۵۳۲	۰/۸۶۵	۱/۶۲	۶	۰/۱۳۱	۰/۴۸۰	۳/۶۴	وسایل حمل و نقل محصولات کشاورزی
۸	۰/۵۲۰	۰/۸۵۳	۱/۶۴	۷	۰/۱۳۳	۰/۵۰۸	۳/۷۹	تأمین کود و سم
۱	۰/۳۲۸	۰/۳۸۹	۱/۱۸	۸	۰/۱۴۱	۰/۵۰	۳/۵۳	تهیه بذر اصلاح شده
۱۱	۰/۵۳۹	۱/۰۶۷	۱/۹۸	۹	۰/۱۴۸	۰/۵۲۸	۳/۵۶	آموزش و ترویج استفاده از بذرهای اصلاح شده
۵	۰/۴۸۱	۱	۲/۰۸	۱۰	۰/۱۵۰	۰/۵۶۰	۳/۷۱	کولتیواتور برای مبارزه با علف‌های هرز
۱۸	۰/۵۹۵	۰/۹۵۳	۱/۶۰	۱۱	۰/۱۵۳	۰/۵۵۸	۳/۶۳	کمباین جهت برداشت محصولات
۱۹	۰/۶۲۵	۰/۹۷۲	۱/۵۵	۱۲	۰/۱۵۷	۰/۵۴۲	۳/۴۳	آموزش مزایای تعاون و تولید تعاونی

ادامه جدول ۲

۱۴	۰/۵۵۷	۰/۸۷۱	۱/۵۶	۱۳	۰/۱۶۶	۰/۵۶۷	۳/۴۱	آموزش استفاده بهینه از نهاده‌های کشاورزی
۹	۰/۵۲۱	۰/۹۳۱	۱/۷۸	۱۴	۰/۱۷۵	۰/۶۳۶	۳/۶۳	سموم علف کش
۲۰	۰/۶۵۳	۰/۸۵۰	۱/۳۰	۱۵	۰/۱۷۷	۰/۶۱۰	۳/۴۳	آموزش و ترویج یکجاکشتی
۱۳	۰/۵۴۴	۰/۹۹۷	۱/۸۳	۱۶	۰/۱۸۰	۰/۶۵۱	۳/۶۱	تراکتور و سایر ماشین آلات زراعی
۱۵	۰/۵۵۸	۱/۱۳۰	۲/۰۲	۱۷	۰/۱۹۴	۰/۶۹۹	۳/۶۰	توسعه سطح زیر کشت
۱۷	۰/۵۸۲	۰/۸۷۳	۱/۵۰	۱۸	۰/۲۱۲	۰/۷۱۳	۳/۳۵	آموزش و ترویج کاهش مصرف سموها
۷	۰/۵۰۶	۱/۲۰	۲/۳۷	۱۹	۰/۲۵۵	۰/۹۲۵	۳/۶۲	بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی
۱۶	۰/۵۶۸	۱/۲۹۴	۲/۲۸	۲۰	۰/۲۶۷	۰/۹۱۳	۳/۴۱	سردخانه برای نگهداری محصولات

مأخذ: یافته‌های تحقیق

از آنجا که هدف اساسی تشکیل تعاونی‌های تولید کشاورزی ساماندهی نظام‌های بهره‌برداری و تجمیع واحدهای خرد و پراکنده اراضی ضمن حفظ مالکیت و حق بهره‌برداری کشاورزان همراه با تجهیز و نوسازی اراضی، نظیر ایجاد راه‌های بین مزارع، تجهیز کانال‌های آبیاری، اصلاح سامانه‌های آبیاری و تبدیل آن از سطحی به تحت فشار و ایجاد زهکش بوده است (شبانعلی فمی و همکاران، ۱۳۹۱)، اقدامات در قالب نیازهای قبل از مرحله کاشت مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به جدول ۲، نیاز به گویه‌های مربوط به این مرحله، یعنی پوشش و توسعه نهرهای آبیاری، یکپارچه سازی اراضی، ایجاد جاده‌های بین مزارع، بالاترین میانگین و کمترین ضریب تغییرات را به خود اختصاص دادند. این نتیجه بیانگر آن است که کشاورزان با شناخت هدف‌های ایجاد این تعاونی‌ها به آن‌ها پیوستند. در مقابل، نتیجه مربوط به میزان توفیق این تعاونی‌ها در رفع نیازهای مذکور نشان می‌دهد که آن‌ها در این زمینه ناکام بوده‌اند. شاید مهم‌ترین دلیل غیرفعال شدن سایر تعاونی‌های تولید کشاورزی شهرستان به این مسئله مربوط باشد. از نظر پاسخگویان، به جز ایجاد جاده بین مزارع که این تعاونی‌ها در اجرای آن توفیق نسبی کسب کرده‌اند، در دو مورد دیگر کاملاً ناکام بوده‌اند.

همان‌طور که از جدول ۲ پیداست، در اولویت‌بندی نیاز کشاورزان، سه مورد از نیازهای مرحله قبل از کاشت از بیشترین اولویت برخوردارند که این امر نشان می‌دهد نیازهای این مرحله اساس توسعه کشاورزی و افزایش بهره‌وری می‌باشند. همچنین کمترین توانایی تعاونی‌ها مربوط به مرحله نیاز به خدمات ترویجی است. نتایج حاصل از جدول ۲ نشان می‌دهد که تعاونی‌های تولید نتوانسته‌اند در این زمینه نیاز کشاورزان را برطرف نمایند.

شکاف نیازهای کشاورزان و توانایی تعاونی‌ها در رفع نیازها

به منظور بررسی شکاف بین نیازهای کشاورزان عضو به خدمات تعاونی‌های تولید و توانایی تعاونی‌ها در رفع این نیازها، ابتدا برای هر یک از مراحل شش‌گانه کشت، میانگین نیازهای کشاورزان (از یک برای هیچ تا چهار برای زیاد) و میانگین توانایی تعاونی (از یک برای هیچ تا چهار برای زیاد) محاسبه گردید و با کسر مقادیر میانگین توانایی از نیاز، میزان شکاف محاسبه گردید. بر اساس اطلاعات به دست آمده در این مطالعه، که خلاصه‌ای از آن در جدول ۳ آمده است، نیاز کشاورزان به همه خدماتی که تعاونی‌های تولید کشاورزی می‌توانند ارائه دهند، زیاد ارزیابی شده است. این میانگین‌های رتبه‌ای در دامنه‌ای از ۳/۴۴ برای خدمات ترویجی تا ۳/۷۷ برای خدمات مرحله قبل از کاشت قرار داشتند. در این بین، بیشترین نیاز کشاورزان به خدمات مرحله قبل از کاشت است و بعد از آن نیاز به خدمات برداشت، خدمات کاشت، مرحله داشت، پس از برداشت و خدمات ترویجی احساس می‌شود. بالا بودن میانگین نیازها در همه زمینه‌ها حاکی از ضرورت توجه به آن‌ها به صورت توأمان یا مجموعه‌ای است. این نتیجه نشان می‌دهد که شکل‌گیری و توسعه تعاونی‌های تولید در راستای پاسخگویی به نیازهای روستاییان صورت گرفته است.

جدول ۳. میزان نیاز کشاورزان به فعالیت‌های تعاونی تولید روستایی و توانایی تعاونی‌ها در رفع نیازها

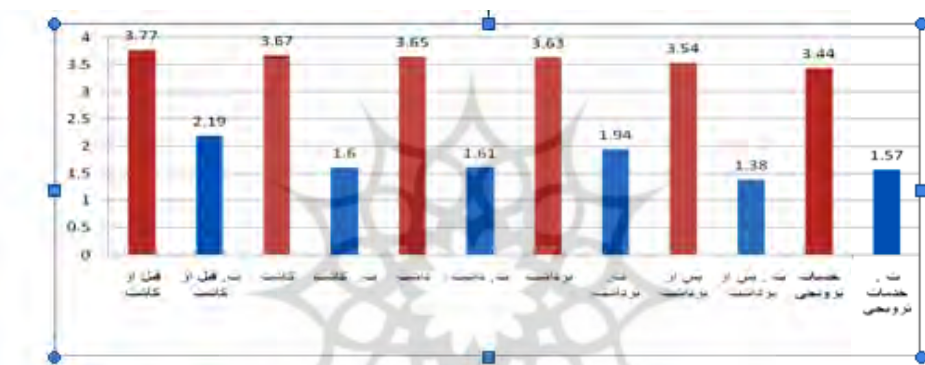
مراحل	میزان نیاز			میزان توانایی			شکاف (توانایی - نیاز)
	میانگین	SD	CV	میانگین	SD	CV	
قبل از کاشت	۳/۷۷	۰/۲۴۹	۰/۰۶۶	۲/۱۹	۰/۹۶۳	۰/۴۳۹	۱/۵۸
برداشت	۳/۶۳	۰/۳۶۳	۰/۱۰۰	۱/۹۴	۰/۸۱۹	۰/۴۲۲	۱/۹۶
کاشت	۳/۶۷	۰/۴۲۳	۰/۱۱۵	۱/۶۰	۰/۳۰۷	۰/۲۲۲	۲/۰۷
داشت	۳/۶۵	۰/۴۲۰	۰/۱۱۵	۱/۶۱	۰/۸۵۶	۰/۵۳۱	۲/۰۴
پس از برداشت	۳/۵۴	۰/۴۳۳	۰/۱۲۲	۱/۳۸	۰/۶۱۳	۰/۳۸۳	۲/۱۶
خدمات ترویجی	۳/۴۴	۰/۴۵۰	۰/۱۳۰	۱/۵۷	۰/۸۱۳	۰/۵۱۷	۱/۸۷

مأخذ: یافته‌های تحقیق

مقیاس: هیچ=۰ کم=۲ متوسط=۳ زیاد=۴

با توجه به جدول ۳ مشخص می‌شود حداقل در منطقه مورد مطالعه، تعاونی‌ها توانسته‌اند به این نیاز پاسخ دهند که این امر به دلایل مختلف مربوط می‌شود. به هر حال، توانایی تعاونی‌های تولید در پاسخگویی به نیازهای متنوع کشاورزان در حد بسیار کم ارزیابی شد (میانگین رتبه‌ای ۱/۳۸ برای مرحله پس از برداشت تا ۲/۱۹ برای مرحله قبل از کاشت). این نتیجه با یافته‌های سایر پژوهش‌های انجام شده در ایران (امینی و رضائی، ۲۰۰۸؛ زرافشانی و همکاران، ۲۰۱۰؛ سعدی، ۱۳۸۸) همسوست و نشان می‌دهد که ناکامی تعاونی‌های تولید کشاورزی در ایران یک معضل اساسی است و به اصلاح سیاست‌گذاری‌ها و بازنگری در برنامه تعاونی‌ها نیاز می‌باشد. که این کار حمایت و توجه بیشتر دولت را می‌طلبد. این درحالی است که این قبیل تعاونی‌ها در بسیاری از نقاط دنیا موفق بوده و توانسته‌اند در خدمت رشد و توسعه کشاورزی و روستایی قرار گیرند (سعدی، ۱۳۸۸؛ Pampel, 1977). بر این اساس می‌توان گفت ناکامی تعاونی‌های تولید در کشور به ماهیت آن‌ها مربوط نمی‌شود بلکه به سیاست‌های ناکارآمد و حمایت‌های ناکافی از این بخش

بر می‌گردد. نمودار ۱ این نتایج را به وضوح نشان می‌دهد. این نمودار همچنین نمایان می‌سازد که بیشترین نیاز کشاورزان به مرحله قبل از کاشت و کمترین نیاز مربوط به نیاز به خدمات ترویجی می‌باشد. بیشترین توانایی تعاونی در رفع نیاز کشاورزان نیز به مرحله قبل از کاشت و کمترین توانایی تعاونی‌ها به مرحله پس از برداشت مربوط می‌باشد. همچنین تحلیل شکاف بین نیازها و توانایی تعاونی‌ها در جدول ۳ نشان می‌دهد که بیشترین شکاف مربوط به مرحله پس از برداشت و کمترین آن مربوط به مرحله قبل از کاشت بوده است.

نمودار ۱. میانگین نیاز کشاورزان به خدمات در مراحل مختلف (قرمز) و توانایی تعاونی‌ها در رفع نیاز (آبی)

بررسی و تحلیل توانایی تعاونی‌های تولید کشاورزی در پاسخگویی به نیازهای اعضا

به منظور بررسی میزان نیاز کشاورزان به خدمات تعاونی‌های تولید کشاورزی در مقایسه با اقداماتی که این واحدهای بهره‌برداری در شش مرحله قبل از کاشت، کاشت، داشت، برداشت، پس از برداشت و خدمات ترویجی انجام داده‌اند، از آزمون ناپارامتری ویلکاکسون استفاده شده است. برای استفاده از این آزمون داده‌های تحقیق باید حداقل در سطح ترتیبی باشند. به علاوه، این آزمون زمانی به کار می‌رود که نمونه‌ها به صورت جفت شده و همبسته باشند (کلانتری، ۱۳۸۲). نظر به اینکه در این تحقیق یک گروه نمونه یک بار نظر خود را درباره میزان نیاز به خدمات تعاونی‌ها و

بار دیگر نظر خود را در مورد میزان توانایی تعاونی‌ها در تأمین این نیازها اعلام نموده‌اند، استفاده از این آزمون مناسب تشخیص داده شد.

در این پژوهش، عملکرد تعاونی‌های تولید تابعی دوسازه شامل میزان نیاز به یک فعالیت و میزان موفقیت تعاونی در رفع آن نیاز در نظر گرفته شد. در این راستا، از فرمول زیر جهت تعیین عملکرد تعاونی‌های تولید در طول مراحل استفاده گردید:

$$Y_i = \sum_{i=1}^n X_i Z_i$$

Y_i = عملکرد تعاونی تولید در مراحل کشت

X_i = میزان نیاز به فعالیت‌های مراحل کشت

Z_i = میزان موفقیت تعاونی در رفع نیازهای مراحل کشت

بر پایه فرمول بالا، در صورتی که به فعالیتی نیاز زیاد باشد و میزان موفقیت تعاونی در رفع آن زیاد باشد، عملکرد تعاونی بالاست. در صورت کاهش نیاز یا موفقیت در رفع نیاز، عملکرد نیز پایین خواهد آمد. پایین‌ترین میزان عملکرد مربوط به زمانی است که به یک فعالیت هیچ نیازی وجود نداشته باشد یا اینکه هیچ موفقیتی در رفع آن نیاز حاصل نشده باشد. برای انجام این تحلیل، با توجه به اینکه فهرست فعالیت‌های مربوط به مراحل مختلف کشت در جدول ۱ درج شده است، این تحلیل بر اساس نتایج جدول مذکور انجام شده است. پس از محاسبه میزان عملکرد هر تعاونی تولید از دیدگاه کشاورزان عضو، متوسط نمرات عملکرد آن تعاونی به عنوان شاخص عملکرد تعاونی در نظر گرفته شد.

آثار تعاونی‌های تولید قبل از مرحله کاشت

از جمله فعالیت‌های این مرحله می‌توان به یکپارچه سازی اراضی، پوشش و توسعه نهادهای آبیاری، ایجاد جاده‌های بین مزارع، بهبود سیستم آبیاری و توسعه سطح زیر کشت اشاره کرد که کشاورزان میزان نیاز به هرکدام را به ترتیب ۸۷/۷، ۸۹/۲، ۷۹/۲، ۷۶/۹ و ۷۲/۳۷ (زیاد) ارزیابی نمودند، در حالی که میزان موفقیت تعاونی‌ها در رفع آن‌ها را به ترتیب ۴۳/۸، ۴۲/۳، ۲۷/۷، ۴۰ و

۴۸/۵ (هیچ) ارزیابی کردند (جدول ۱). نتیجه آزمون ویلکاکسون در جدول ۴ نشان می‌دهد که تفاوت میانگین رتبه‌بندی نیاز به کلیه فعالیت‌های مرحله قبل از کاشت و میانگین رتبه‌بندی موفقیت تعاونی‌ها در رفع این نیازها از نظر آماری معنی‌دار است ($Z = -۵/۶۱۶$ و $Sig = ۰/۰۰۰$). نتایج فوق نشان می‌دهد با اینکه نیاز کشاورزان به خدمات این مرحله زیاد است، متأسفانه تعاونی‌های تولید نتوانسته‌اند نیاز کشاورزان را در این مرحله برطرف نمایند.

آثار تعاونی‌های تولید در مرحله کاشت

جدول ۱ ارزیابی کشاورزان در مورد نیاز به فعالیت‌های مختلف مرحله کاشت و همچنین موفقیت تعاونی‌ها را در انجام این فعالیت‌ها نشان می‌دهد. براساس اطلاعات این جدول، درصد کشاورزانی که نیاز خود به فعالیت‌های مختلف را در حد زیاد اعلام کرده‌اند به قرار زیر است: تراکتور و سایر ماشین آلات ۷۰/۸ درصد، تأمین بذر اصلاح شده ۸۳/۱ درصد و تأمین کود شیمیایی ۸۳/۸ درصد. این در حالی است که میزان موفقیت تعاونی در رفع این نیازها به ترتیب ۵۰/۸، ۳۳/۱ و ۶۰/۸ (هیچ) ارزیابی شده است. نتیجه آزمون ویلکاکسون در جدول ۴ نشان می‌دهد که تفاوت میانگین رتبه‌بندی نیاز به کلیه فعالیت‌های مرحله کاشت و میانگین رتبه‌بندی موفقیت تعاونی‌ها در رفع این نیازها از نظر آماری معنی‌دار است.

آثار تعاونی‌های تولید در مرحله داشت

ارزیابی کشاورزان در مورد نیاز به فعالیت‌های مرحله داشت و همچنین موفقیت تعاونی‌ها در رفع این نیازها در جدول ۱ نشان می‌دهد که در مورد سموم علف‌کش ۷۱/۵ درصد و کولتیواتور ۶۶/۹ درصد کشاورزان نیاز خود را زیاد اعلام کرده‌اند، اما ارزیابی آن‌ها در زمینه رفع این نیازها توسط تعاونی‌ها در حد هیچ ۴۷/۷ درصد و ۶۴/۶ درصد است. محاسبه آزمون ویلکاکسون در زمینه موارد فوق، معنی‌دار بودن تفاوت بین دو رتبه‌بندی نیاز به فعالیت‌های مرحله داشت و موفقیت تعاونی‌ها در رفع آن‌ها را نشان می‌دهد.

آثار تعاونی‌های تولید در مرحله برداشت

نیاز کشاورزان به فعالیت‌های مرحله برداشت نیز زیاد بوده در حالی که توفیق تعاونی‌ها در رفع این نیازها بسیار اندک ارزیابی شده است. مطابق جدول ۱، ۶۶/۹ و ۶۴/۶ درصد از کشاورزان نیاز خود را به کمباین جهت برداشت محصول و وسایل حمل و نقل محصول در حد زیاد ارزیابی کردند در حالی که به ترتیب ۶۴/۶ و ۵۴/۶ درصد کشاورزان هیچ گونه توفیقی برای تعاونی‌ها در رفع این نیازها قائل نشده‌اند. تفاوت میانگین رتبه‌بندی‌های نیاز و موفقیت تعاونی‌ها در کلیه فعالیت‌های مرحله برداشت از نظر آماری معنی‌دار است. بررسی عملکرد تعاونی‌های تولید در مورد فعالیت‌های مرحله برداشت حاکی از عملکرد بسیار ضعیف آن‌هاست.

آثار تعاونی‌های تولید در مرحله پس از برداشت

بر اساس جدول ۱، نیاز کشاورزان به فعالیت‌های پس از برداشت، شامل بسته‌بندی و انبار محصولات، سردخانه برای نگهداری محصولات و بازاریابی و فروش محصولات، به ترتیب ۶۹/۲، ۶۲/۳ و ۵۳/۸ درصد و در حد زیاد ارزیابی شده است در حالی که موفقیت تعاونی‌ها در رفع این نیازها به ترتیب ۵۴/۶، ۶۸/۵ و ۸۱/۵ درصد (در حد هیچ) ارزیابی شده است. نتایج آزمون ویلکاکسون (جدول ۴) نشان می‌دهد که تفاوت بین میانگین رتبه‌بندی نیاز به فعالیت‌های پس از برداشت و رتبه‌بندی موفقیت تعاونی‌ها در رفع این نیازها در کلیه موارد، از نظر آماری، معنی‌دار است.

آثار تعاونی‌های تولید در خدمات ترویجی

جدول ۱ نمایان می‌سازد که کشاورزان به خدمات مختلف ترویجی نیاز زیادی دارند به گونه‌ای که در مورد این خدمات، ۴۵ تا ۵۸ درصد کشاورزان نیاز خود را زیاد ارزیابی کرده‌اند که این امر مبین اهمیت در خور توجه خدمات ترویجی برای کشاورزان است. در مقابل، ۴۰ تا ۸۷ درصد کشاورزان معتقدند که توانایی تعاونی در رفع این نیازها هیچ بوده است. نتایج آزمون

ویلکاکسون در جدول ۴ نشان می‌دهد که تفاوت بین میانگین رتبه‌بندی نیاز به خدمات ترویجی و میانگین رتبه‌بندی موفقیت تعاونی‌ها در رفع این نیازها، از نظر آماری، معنی‌دار است. همچنین نمودار ۱ تفاوت در میانگین نیاز کشاورزان به خدمات تعاونی‌های تولید و توانایی تعاونی‌ها در رفع این نیازها را نشان می‌دهد.

جدول ۴. نتایج آزمون ویلکاکسون برای شکاف نیاز و موفقیت تعاونی‌های تولید کشاورزی در رفع نیاز

sig	Z	مراحل و فعالیت‌ها	sig	Z	مراحل و فعالیت‌ها
		برداشت:			قبل از کاشت:
۰/۰۰۰	-۴/۰۸۹	کمباین جهت برداشت محصولات	۰/۰۰۰	-۵/۶۱۶	یکپارچه‌سازی اراضی
۰/۰۰۰	-۴/۱۷۹	وسایل حمل و نقل محصولات کشاورزی	۰/۰۰۰	-۴/۷۰۴	پوشش و توسعه نهرهای آبیاری
		پس از برداشت:	۰/۰۰۰	-۳/۶۹۵	ایجاد جاده‌های بین مزارع
۰/۰۰۰	-۴/۰۹۹	بسته‌بندی و انبار محصولات	۰/۰۰۰	-۵/۰۷۷	بهبود سیستم آبیاری
۰/۰۰۰	-۴/۱۷۹	سردخانه برای نگهداری محصولات	۰/۰۰۰	-۳/۴۵۵	توسعه سطح زیر کشت
۰/۰۰۰	-۴/۲۱۱	بازاریابی و فروش محصولات کشاورزی			کاشت:
		خدمات ترویجی:	۰/۰۰۰	-۳/۹۹۴	تراکتور و سایر ماشین آلات زراعی
۰/۰۰۰	۳/۹۸۲	آموزش مزایای تعاون و تولید تعاونی	۰/۰۰۰	-۳/۱۱۵	تهیه بذر اصلاح شده
۰/۰۰۰	-۴/۰۰۸	آموزش استفاده بهینه از نهاده های کشاورزی	۰/۰۰۰	-۴/۳۱۵	تأمین کود و سم
۰/۰۰۰	-۳/۸۱۶	آموزش و ترویج استفاده از بذرهای اصلاح شده			داشت:
۰/۰۰۰	-۳/۹۹۴	آموزش و ترویج کاهش سموم	۰/۰۰۰	-۴/۱۷۶	کولتیواتور برای مبارزه با علف‌های هرز
۰/۰۰۰	-۴/۰۵۳	آموزش و ترویج یکجا کشتی	۰/۰۰۰	-۴/۰۸۹	سموم علف کش

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

با توجه به اینکه بخش تعاون یکی از سه بخش اقتصادی می‌باشد، بدیهی است رفع مشکلات و ارزیابی مستمر تعاونی‌ها اهمیت بسیار دارد. با توجه به نتایج به دست آمده در این تحقیق، کشاورزان نیاز بالایی را به فعالیت‌هایی داشته‌اند که تعاونی‌های تولید روستایی می‌توانند ارائه کنند. این امر ضرورت توجه به این بخش را نشان می‌دهد. ولی در مقابل، توانایی

شرکت‌های تعاونی برای رفع این نیازها در حد خیلی پایینی قرار دارد که نیازمند بازنگری در ساختار شرکت‌های تعاونی تولید می باشد.

به طور کلی، نتایج نشان داد که نیاز کشاورزان به فعالیتهای قبل از کاشت از جمله یکپارچه‌سازی اراضی، پوشش و توسعه نهرهای آبیاری، ایجاد جاده‌های بین اراضی و توسعه سیستم آبیاری از اولویت بیشتری برخوردارند. همچنین بیشترین فعالیت تعاونی‌ها در این مرحله، شامل توسعه و پوشش نهرها و توسعه سیستم‌های آبیاری بوده است، ولی متأسفانه مهم‌ترین نیاز این مرحله یعنی یکپارچه‌سازی اراضی - که یکی از زیربنایی‌ترین نیازهای توسعه کشاورزی کشور و یکی از مهم‌ترین اهداف تشکیل شرکت‌های تعاونی تولید روستایی می‌باشد - کمتر از سوی شرکت‌های تعاونی مورد توجه قرار گرفته است. با وجود انجام فعالیتهایی از سوی تعاونی‌ها در مرحله قبل از کاشت، شاخص کلی عملکرد تعاونی‌های تولید نشان می‌دهد که عملکرد تعاونی‌های تولید در این زمینه بسیار ضعیف بوده است. با توجه به نیاز نسبتاً بالای کشاورزان به این فعالیت‌ها تعاونی‌های تولید باید این مهم را مورد توجه قرار دهند و در رفع آن تلاش بیشتری نمایند. گفتنی است که عمده فعالیتهای مربوط به مرحله پیش از کاشت جزء ساز و کارهای ساختاری در توسعه کشاورزی است و در صورتی که در زمینه رفع محدودیت‌های این مرحله گام‌هایی توسط تعاونی‌ها برداشته نشود می‌تواند در توسعه کشاورزی خلل ایجاد کند.

خدمات ترویجی پیش‌زمینه‌ای برای هرگونه فعالیت در مناطق روستایی می‌باشد، ولی عملکرد تعاونی‌ها در این زمینه ضعیف بود و لذا پیشنهاد می‌شود فعالیتهای ترویجی در دستور کار تعاونی‌های تولید قرار گیرد.

با توجه به اینکه تعاونی‌ها در تأمین بذر اصلاح شده و سم و کود در وضعیت متوسطی قرار دارند، پیشنهاد می‌شود نقش تعاونی‌ها در مبارزه بیولوژیکی با علف‌های هرز و کاهش استفاده از سموم کشاورزی پررنگ‌تر شود.

منابع

۱. آزادی، ح. و کرمی، ع. (۱۳۸۰). مقایسه واحد مکانیزاسیون تعاونی‌های روستایی: تعاونی‌های تولید و شرکت‌های مکانیزه استان فارس. *مجله علوم و فنون کشاورزی و منابع طبیعی*، ۵ (۳)، ۴۳-۴۸.
۲. احمدوند، م. و مهدیان بروجنی، م. (۱۳۹۱). واکاوی عملکرد شرکت‌های خدمات مشاوره‌ای، فنی و مهندسی کشاورزی موفق در شهرستان بروجن. *مجله فناوری‌های نوین کشاورزی*، شماره ۳، ۲۰-۵.
۳. ازکیا، م. (۱۳۷۸). *تحلیل جامعه‌شناسی توسعه و توسعه نیافتگی روستایی ایران*. تهران: انتشارات اطلاعات.
۴. بریم‌زاده، و. و شمیم‌آبادی، م. (۱۳۸۶). نقش تعاونی‌های کشاورزی و روستایی در بازاریابی محصولات نیچ. *اقتصاد کشاورزی*، ۱ (۳)، ۱۳۹-۱۵۶.
۵. خلیل، ع. و الیاس، س. (۱۳۷۲). تعاونی‌های کشاورزی در منطقه آفریقا- آسیا: وضعیت، مشکلات، چشم‌انداز. *توسعه روستایی*، ۲۶ (۱)، ۱-۱۵.
۶. روحانی، س. (۱۳۷۶). بررسی عملکرد شرکت‌های تعاونی تولید روستایی استان همدان. *اقتصاد کشاورزی و توسعه*، ۱ (۲۵)، ۱۸۷-۲۱۰.
۷. روحانی، س. (۱۳۸۱). محاسبه اندازه مطلوب مساحت مزرعه در شرکت‌های تعاونی تولید روستایی استان همدان. *دانش کشاورزی*، ۱۲ (۲)، ۹۷-۱۰۷.
۸. سعدی، ح. (۱۳۸۶). آسیب‌شناسی تعاونی‌های تولید کشاورزی در شهرستان کبودر آهنگ (استان همدان). *روستا و توسعه*، ۱۰ (۲)، ۱۳۷-۱۶۳.
۹. سعدی، ح. (۱۳۸۸). بررسی اثرات تعاونی‌های تولید کشاورزی در استان همدان. *تحقیقات اقتصاد و توسعه کشاورزی ایران*. دوره ۴۰-۲ (۴)، ۵۷-۶۸.
۱۰. شعبانعلی فمی، ح.، قارون، ز. و قاسمی، ج. (۱۳۹۱). *مدیریت نظام‌های بهره‌برداری کشاورزی در ایران*. تهران: آوای مسیح.

۱۱. شهبازی، ا. (۱۳۸۵). توسعه کشاورزی و مساله کوچکی و پراکندگی اراضی. تهران: سازمان تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی.
۱۲. شهره، ک. و آگهی، ه. (۱۳۹۰). عوامل مؤثر بر موفقیت تعاونی ها: مطالعه موردی استان کرمانشاه. *روستا و توسعه*، ۲ (۳)، ۳۱-۶۰.
۱۳. صدیقی، ح. و درویش‌نیا، ا. (۱۳۸۱). بررسی میزان موفقیت تعاونی‌های تولید روستایی استان مازندران. *علوم کشاورزی ایران*، ۳ (۲)، ۳۱۳-۳۲۳.
۱۴. قربانی، ی. و برقی، ب. (۱۳۹۰). نقش تعاونی ها در توسعه روستایی: مطالعه موردی، استان اصفهان. *روستا و توسعه*، ۲ (۱۳)، ۱۰۲-۱۱۸.
۱۵. کرمی، ع. و رضایی مقدم، ک. (۱۳۸۴). آثار تعاونیهای تولید کشاورزی در فرایند تولید. *اقتصاد کشاورزی و توسعه* (ویژه‌نامه بهره‌وری و کارایی) سال سیزدهم، زمستان ۱۳۸۴، ۱-۳۰.
۱۶. کلاتری، خ. (۱۳۸۲). *پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی- اقتصادی*. تهران: نشر شریف.
۱۷. ناصر، ح. (۱۳۷۲). درباره سازماندهی تعاونی در کشورهای اسلامی. *ماهنامه تعاون*، شماره ۱۹ و ۲۰.
۱۸. نوروزی، م. (۱۳۵۴). *بررسی مقدماتی شرکت‌های تعاونی تولید روستایی ناصری، ورله و شاهماران*. تهران: وزارت تعاون و امور روستاها.
۱۹. نیازی، م.، حسینی، ه. و اکبری، ب. (۱۳۵۴). *تحقیقی پیرامون تعاونی های تولید روستایی و نقش آنها در موقعیت اقتصادی و اجتماعی در نواحی روستایی ایران*. تهران: وزارت کشاورزی، معاونت برنامه ریزی.

20. Amini, A.M., & Ramezani, M. (2008). Investigating the success factors of poultry growers' cooperatives in Iran's western provinces. *World Applied Sciences J.*, 5(1), 81-87.

21. Pampel, F. Jr. (1977). Enviromental quality and issues of adoption research. *Rural Sociology*, 42, 57-71.
22. Torgerson, R. (2001). A critical look at new generation Cooperatives. Rural Cooperatives. USDA Rural Business Cooperatives Service.
23. Zarafshani, K., & Rostamitabar, F. (2010). Are agricultural production cooperatives successful? A case study in Western Iran. *American-Eurasian J. Agric. & Environ. Sci.*, 8 (4), 482-486.

Perceptions of Agricultural Production Members Regarding Cooperatives Performance in Ardabil Township

A. Shirdel^{1}, O. Ghafari², A. Bagheri³*

Received:06/04/2014 Accepted: 08/09/2014

Abstract

The main objective of this survey research was to investigate the performance of agricultural production cooperatives in Ardabil Township. The population for this study included all agricultural production cooperatives' members. A random sampling technique was used to select 130 farmers to participate in this study. A panel of experts who were familiar with cooperatives performance reviewed the instrument for clarity and content validity. A pilot study was conducted with 30 farmers. Cronbach's alpha coefficient obtained 0.8. Results showed that despite highly training needs of farmers, the cooperatives lacked adequate performance to meet their needs. Also, most cooperatives had their highest performances in the planting stage, i.e. agrochemicals and improved seed preparation. However, farmer's highest training need was related to pre-planting services, such as land consolidation, canal repairmen, and improvement in irrigation systems. Based on the results, there was not a significant relationship between farmer's needs and cooperatives performance.

Keywords: Performance, Agricultural Production Cooperatives, Ardabil Township

1. Former Master Student, Department of Agricultural Management, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

*Corresponding Author

E-mail: alishirdel177@yahoo.com

2. Former Master Student, Department of Agricultural Management, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran

3. Associate Professor, Department of Agricultural Management, University of Mohaghegh Ardabili, Ardabil, Iran